قانیع شاعیری هیوا و بڕوا بەخۆبوون

قادر عەلیخا
(بۆکان)

تا کلاشی بن چنی ژێر مەحکەمی خۆم دەس بدا
قۆندەرەی تەسک و ترووسک و لار و خوارم بۆ چییە؟

دوو تایبەتمەندی لە ژیانی هەر مرۆڤ و نەتەوەیەکدا زۆر گرینگ و جێی بایەخن، بوونی ئەو دووانە، دەتوانێ بیانگەیەنێتە ترۆپکی ڕزگاری و مرۆڤایەتی، نەبوونیشیان، ڕێز و شکۆیان دەشکێنێ و تەفروتوونایان دەکات، ئەو دوو تایبەتمەندییە هیوا و بڕوا بەخۆ بوونە، هەر گەل و مرۆڤێک ئەو دوو تایبەتمەندییەی تێدا نەمێنێ، یان لێی بستێنرێتەوە، بەرەو مردن و فەوتان هەنگاو هەڵدەگرێ، هیوا وەجاخی ژیان گەرم و زیندوو ڕادەگرێ و بڕوا بەخۆبوون ورەی هەوڵ و تێکۆشان و نەسرەوتن بە گەل و مرۆڤ دەدات.

ئەو گەلەی ئەو دوو تایبەتمەندییەی لێ بسێنرێتەوە، سەرەتا تاکەکانی هەرەس دێنن و بەرە بەرەش گەل و کۆمەڵ دەفەوتێن و لە نێو لاپەڕەکانی مێژوودا ون دەبن و ئاسەواریان نامێنێ، هەر وەک نەبوونی ئەو دوو تایبەتمەندییە، بۆ فەوتان و لەناوچوونی هەر گەل و تاکێک تەواوبوونی ئەو دوو تایبەتمەندییەش بۆ مانەوە و نەفەوتان گرینگە و بۆ ژیان ئەستووندەکێکی مانەوەیە.

لە مێژوودا زۆرن ئەو گەلانەی لەلایەن گەلە زاڵم و سەردەستەکانەوە، پێناسەی بوونیان لێ ستێنراوەتەوە و بە دەیان نێوی جۆراوجۆرەوە، سەرکوت کراون و ئەوەندە بەکەم و بێ بایەخ چاویان لێ کراوە، هەتا خۆشیان باوەڕیان بەلاوازی و هیچ بوونی خۆیان کردووە، لە ئاکامدا بوونەتە خۆراکی نەتەوە زاڵەکان و تواونەتەوە و فەرامۆش کراون، زمانەکەیان تواوەتەوە و نێوبانگیان لە لاپەڕەکانی مێژوودا سڕدراوەتەوە و بزرن، لە مێژووی کەونارى ئەو گەلانەی لەم ناوچەی ڕۆژهەلاتی ناویندا ژیاون، زۆرن ئەو دەوڵەت شار و ئیمپراتۆرانەی سەرەڕای هەبوونی سەردەمێکی پڕ لە شکۆ و مەزنایەتی، بەو

قانیع

هۆیانەی لە سەرەوە باسمان کردن، ئێستا ئاسەوارێکیان نەماوە و شان و شکۆکەیان دارماوە و خۆیان و نەتەوەکەیان تۆزی فەرامۆشیان بەسەردا کراوە و لە بیر چوونەتەوە، ئیتر کەس بە وڵاتیان نازانێ و زمانەکەیان ئاخێوەرێکی نییە و تەنیا جارجار لە نێو هێندێک لاپەڕەی کتێبەکاندا نەبێ نابینرێن.

بەڵام ئەوانەی لە بەرانبەر تانەوتەشەر و بێڕێزی و بە کەم دانانی دوژمنانیاندا ورەیان بەرنەداوە و کۆڵیان نەداوە و باوەڕیان بە قسەی سووک و ساردی دژەکانیان نەکردووە و قایم لە بەرانبەریاندا ڕاوەستاون و بۆ مانەوەی خۆیان لە هیچ شتێک دریغییان نەکردووە، دوای هەزاران ساڵ خۆیان و خاک و زمانەکەیان ڕاگرتووە و بەوکارەیان نەیانهێشتووە بفەوتێن و ئاواتی دوژمنەکانیشیان کردووەتە بڵقی سەرئاو.

هیوا و بڕوا بەخۆ بوون بۆ تاکەکانیش زۆر گرینگە و هەر مرۆڤێک ئەو دوو لایەنەی لاواز بێ، بێ گومان بۆ خۆیشی دەبێتە خاوەن کەسایەتییەکی لاواز و لە لایەن کۆمەڵگاکەیەوە بە هەند وەرناگیرێ و دەبێتە کەسێکی بچووک و لاواز و لە نێو کۆمەڵگادا بە سووک سەیری دەکرێ.

زۆربەی ئەو کەسانەی تووشی خۆکوشتن دەبن، ئەو کەسانەن کە هیوا و بڕوا بەخۆ بوونیان لاوازە و ناتوانن و لە خۆیان ڕانابینن بە گژ تەنگوچەڵەمەکانی ژیاندا بچنەوە و لە ئاکامدا لە بێ دەسەڵاتی و دەستەوەستانیدا، تووشی خۆکوشتن دەبن.

ئەگەر ئاوڕێک لە مێژووی ئەدەبی ئەم گەلەی خۆمان بدەینەوە، دەبینین کە شاعیر و نووسەرەکانمان، بۆ ئەوەی گەلەکەمان ـ بە هۆی نەبوونی دەوڵەتەوە – تووشی هیوابڕاوی و خۆ بەکەمزانی نەبێ، هەر لە سەرەتاوە بە ئازایی و جوامێری باسیان لێ کردووە و هانیان داوە، لە پەنای ڕاگرتنی پێناسە و شانازییەکانی خۆیدا، بەردەوام سروودی خۆڕاگری و کۆڵنەدان و نەفەوتانیان بە گوێدا چرپوە و بەو کارەشیان توانیویانە، ئاوری ئەم وەجاخە هەر گەش و ڕوون و بەتین ڕابگرن.

یەکێک لەو شاعیرانەی خاوەن پلەیەکی بەرزی ئازایی و جوامێری بووە و کەسێکی پڕ هیوا و باوەڕ بەخۆ بووە و هەمیشە وەک کەسێکی زیندوو لە نەتەوەکەی خۆی ڕوانیوە و بە شانازییەوە لێی دواوە و بە هیوای داهاتووی بووە، مامۆستا «قانیع»ە.

قانیع لە بەر ئەوەی کەسێکی جوامێر و قسە لەڕوو و نەترس بووە، سەری بۆ نان و پلە دانەنەواندووە و ئازایانە بەگژ زۆرداراندا چووەتەوە و بێ باکانە تانە و تیلاوکی تێ گرتوون و لە شیعرەکانیشیدا هیوا و بڕوا بە خۆ بوون شەپۆل دەدەن، هەر بۆیە لە وەڵامی نامەی پیاوێکی ساماندارا کە گوایە بە تانەوە بە ئاشەوان ناوی بردووە دەڵێ:

هەموو سامانی دنیا پێشکەشی تۆ بێ وەجاخ کوێری
منیش شابەیتی ئاودار و هەزاران ئافەرینم هەس
کەتۆ مردی بە یەکجاری ئەبیتە مشتێ خاک و خۆڵ
منیش دوای مردنم ئینجا، بزانە دەوری ژینم هەس

قانیع بەردەوام لە شوێنێکی بەرزەوە بۆ بەردەنگەکەی دەڕوانێ و ڕێی چۆن ژیان و چۆن بیر کردنەوەی پێ نیشان دەدا و باسی ئازادی و ئازایی بۆ کردووە و بە دیلی و کۆیلەتی ڕازی نەبووە و هەوڵی بۆ ژیان و وڵاتێک داوە کە لەودا ڕێز لە مرۆڤەکانی بگیرێ، دیلی بە لاوە شەرم بووە و هەوڵی بۆ لابردنی نیری سەر ملی گەلەکەی داوە و بە چەکی شیعر، ڕێگای بۆ ئەو ویستە دەروونییەی خۆی خۆش کردووە و وەک ڕووناکبیرێک، لە ئامێزی ئازادی دواوە و هاواری لە خەو هەستان و ڕاپەڕین چریوە.

قانیع لە سایەی نەفسی بەرزی خۆیەوە، کەلاوە کۆنی خۆی بە قەسری پاشا نادا و مەرحەبایان لێ ناکا و کراسە کۆنەکەی بەری خۆی لە ئەتڵەس و خارای خەڵک لا بە

قیمەتترە و نەفەس بەرزانە خۆی ڕادەنێ و نانی ڕەق و ویشکی شان باهۆی خۆی دەخوات و نانی نەرم و چەوری ڕیا و پاڕانەوە توورِ دەدات، ئەوانە هەموویان نیشانەی بڕوا بە خۆبوون و نەفس بەرزی قانیعی شاعیرن.

لە سایەی عیززەتی نەفسم لە پاشا مەرحەبا ناکەم
لە ئەربابی کەرەم دوورم، بە کەس خۆم ئاشنا ناکەم
کراسی چەرمی خۆم ئەدڕم، سواڵی سەر کەوا ناکەم
ئەگەرچی لەحزەیەک دەرد و خەم و قەهرم بە با نادەم
ئیلاهی زۆر شوکور، ئومێدی نانێ من لە شاناکەم

قانیع لە دژوارترین ڕۆژەکانی ژیانیدا، ئەو کاتەی دەست کورت و نەدار بووە، سەری بۆ نان و ئاسوودەیی دانەنواندووە و توانیویەتی بە زللە لە ڕوومەتی خۆی سوور ڕاگرێ و سەر بۆ سفرەی چەور شۆڕ نەکاتەوە.

دەشەرتە شەرتی مەردی بێ، لە دنیا تا حەیاتم بێ
نە هیوای سەر قەڵەمدانە و نە ئومێدی خەڵاتم بێ

هەر ئەم ئازایەتی و بڕوا بە خۆبوونە بووە کە بەردەوام ڕوو لە گەلەکەی دەکات و هانی دەدا بۆ ڕاسان و خۆی و مێژووەکەی پێ دەناسێنێ و هەڵەسوونی پێ دەنێتەوە و نەمامی هیوای بۆ دەچێنێ و ژیانی دووبارەی پێ دەبەخشێتەوە، ئەو لە سەردەمانێکی تاریک و ئەنگوستە چاودا کە زۆربەی مرۆڤەکان وێڵ بوون بە دوای یاردوەنانێکەوە، باسی مافی تاک و چین و توێژەکان دەکات و لە تامی ئازادی و سەربەستی دەدوێ.

لە نێو تەپوتۆزی ئارد و ئاشدا، باسی دەماخ بەرزی و شکۆی کەسایەتی خۆی دەکا و لە کونجی بەندیخانەدا لە ئازادی و سەربەستی دەدوێ و هیوا بڕاو نابێ و دەستی دەستەوەستانی لە سەر یەک دانانێ.

لە تۆزی ئاشەدا غەرقم، لە تەوقی سەر هەتا ئەژنۆم
نە ترسی ئەمری مافەوق و نە مەحکوومی بەراتی تۆم
بەڵام چەن خۆشە ئەو تۆزە، کە هەر خۆم ئامێرم بۆ خۆم
لە سایەی زەحمەتی قاچ و سەر و شان و دەس و ئەستۆم
لە بۆ کەس چاو لە دەس نیم و خەیاڵی ڕێی ڕیا ناکەم

هەر ئەم کردەوە و هەڵسوکەوتانە، (قانیع)یان کردووەتە شاعیرێکی دەماخ بەرز و خۆشەویست و زۆربەی ئەو بیرەوەریانەی لە ژیانی قانیع گێڕدراونەتەوە، باسی مەردی و ئازایی و چاونەترسی ئەو مامۆستا زانا و ڕووناکبیرە دەکەن و هەریەکەیان بەڵگەیەکن بۆ مەزنی ئەو شاعیرە ناودارە و تابلۆیەکن لە پڕ هیوایی و بڕوا بەخۆ بوونی ئەو کەسایەتییە.

ئەوکەسەی شیعری قانیع دروستی دەکا و بانگەوازی بۆ دەکات، کەسایەتییەکی بە گوڕ و تین و ئازا و چاو نەترس و جوامێرە و بە گژ نادادپەروەری و زوڵم و زورداریدا دەچێتەوە، چاوی لە سفرەی چەور و پارووی نەرم و جێگەی گەرم نییە و بە قیمەتی گیان و ئاسوودەیی خۆی، بە گژ نایەکسانییەکاندا دەچێتەوە و نیتشە ئاسا سەر هەڵدێنێ و چاوی لە بەرزایی دەبڕێ و دەنگ هەڵدەبڕێ و ناسرەوێ و سەری سەرشۆڕی دانانوێنێ، قانیع لە مرۆڤ و کەسایەتی بەیدەست و سەرشۆڕ، دەستەوەستان بێزارە و نایانخوازێ و هانیان دەدا بۆ خۆگۆڕین و لە سەر پێی خۆ وەستان و بە مرۆڤ بوون.

ڕۆڵە! هەر کەسێ نانی خەڵکی خوارد
وەکیلی سواڵی بۆ سەر خەڵکی نارد
بۆ ڕۆن، بۆ شەکر، بۆ پارە، بۆ ئارد
یاخوا بمێنێ بە هەناسە سارد

*****

چەن خۆشە کوڕم ئارەق بڕژێنی
لە دەشت و دەرا غیرەت بنوێنی
نانی سەپانی خۆت بە دەس بێنی
ڕیشەی تەمبەڵی لە بن دەرهێنی

قانیع لە مێژووی ئەدەبی ڕووناکبیری ئێمەدا، چیایەکی بەرزە لە ورە، دەکرێت بە ئاسوودەییەوە پاڵی پێوەدەی و هەست بە پشتگەرمی بکەی، ئەو لە سەردەمێکدا ڕوحی پڕ بوو لە شەپۆلی نەوەستان و خۆڕاگری کە ئەم وڵاتە بە دەست سەدان دەردەوە دەیناڵاند و دەرمان کردنی هەر دەردێکیان بە تەنیا، کاتی پێویستی دەویست و دەرمانی تایبەتی خۆی دەخواست، بەڵام قانیع زۆر ورە بەرزانە لە ڕۆژە ڕوونەکان دواوە و قامکی ئاماژەی بۆ ترۆپکی سەرکەوتن و تیشکی ڕزگاری درێژ کردووە و هانی گەلەکەی داوە، بۆ نەوەستان و بەرێ کەوتن.

بەڵام بە داخەوە یەکێک لە بەڵا ڕەشەکانی نەتەوەی ئێمە ئەوەیە، کەمتر گوێ لە ڕووناکبیرەکانمان ڕادەگرین و بە گوێیان ناکەین، بێ گومان ئەگەر گەلی ئێمە وتەکانی ئەو توێژە ڕووناکبیرەیان، لە (خانی)یەوە تا (قانیع) لە گوێ بگرتایە و بمانکردنایە سەرمەشقی ژیانی خۆمان، ئێستا زۆر لە مێژ بوو لە دەراو پەڕیبووینەوە و نیری دیلیمان لە مل داماڵیبوو و گەیشتبووینە هەواری مەبەست و بارگەی ئاسوودەییمان لێ خستبوو.